

Historia muzyki

liceum ogólnokształcące i technikum

Historia muzyki ma charakter syntetyczny (periodyzacja i systematyka), interakcyjny (relacje i związki), implikacyjny (przyczyna, skutek) i eksplanacyjny (wyjaśnianie). Jako przedmiot rozszerzony, przygotowujący do egzaminu maturalnego, historia muzyki powinna być rozpatrywana w szerokim kontekście kultury, języka, literatury, sztuki, architektury i nauki. Należy również uwzględnić uwarunkowania, procesy i fakty mające pośredni i bezpośredni związek z historią powszechną. Zarówno wiedza faktograficzna i jej związki z poszczególnymi epokami, jak i wiedza proceduralna, związana ze słuchaniem muzyki i jej percepcją stanowią istotny komponent wiadomości i umiejętności ucznia.

Treści podstawy programowej do historii muzyki zostały podzielone na trzy główne zakresy – muzyka w ujęciu historycznym, analiza i interpretacja dzieł oraz tworzenie wypowiedzi – które wzajemnie się uzupełniają i przenikają. Ważnym aspektem w edukacji muzycznej młodzieży na tym etapie jest ściśle łączenie zagadnień teoretycznych z percepcją muzyki oraz postrzeganiem jej w szerokim kontekście rozwoju na przestrzeni wieków. Zdobywane wcześniej umiejętności muzyczne i wynikająca z praktyki wykonawczej znajomość elementów teorii muzyki stanowi teraz podstawę do głębszego poznawania i przeżywania dzieł muzycznych.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka. Poznanie muzyki w ujęciu historycznym od zarania dziejów, przez starożytność, średniowiecze, renesans, barok, klasycyzm, romantyzm do muzyki XX wieku i współczesności. Postrzeganie muzyki w kontekście kultury poszczególnych epok, kształtujących ją zjawisk społecznych i wydarzeń historycznych oraz powiązanej z nimi estetyki.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Dokonywanie analizy percepcyjnej i opisu różnorodnych dzieł muzycznych reprezentatywnych dla poszczególnych epok pod względem estetycznym, formalnym,

strukturalnym i stylistycznym oraz ich interpretacja wraz z uzasadnieniem. Ukazywanie zmienności wybranych form muzycznych w kontekście ich rozwoju i przeobrażeń w poszczególnych epokach. Współczesne inspiracje muzyką artystyczną na przestrzeni wieków.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną.

Stymulowanie umiejętności krytyczno-refleksyjnego myślenia o muzyce na różnych poziomach percepcji muzycznej, w odmiennych jej zakresach (bliższa-dalsza), wymiarach (kulturowym, etnicznym, użytkowym i in.), kontekstach (społecznym, humanistycznym, religijnym i in.) i biegunach (kultura wysoka versus masowa).

Treści kształcenia – wymagania szczegółowe

- I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.
 1. Muzyka w prehistorii. Uczeń:
 - 1) wymienia i omawia hipotezy dotyczące powstania muzyki;
 - 2) opisuje instrumenty prehistoryczne.
 2. Starożytność (Egipt, Grecja, Rzym i in.). Uczeń:
 - 1) wymienia i omawia funkcje muzyki (użytkowa, obrzędowa, rozrywkowa, wojskowa);
 - 2) rozróżnia i charakteryzuje gatunki muzyczne związane z teatrem antycznym (hymn, oda);
 - 3) wymienia i klasyfikuje starożytne instrumenty muzyczne (np. harfa, lira, kithara, aulos, fletnia Pana, sistrum, organy hydrauliczne i in.);
 - 4) omawia miejsce muzyki w nauce i filozofii starożytnej (Pitagoras – teoria muzyki, Platon i Arystoteles – znaczenie muzyki w wychowaniu młodego pokolenia, wartości etyczno-moralne).
 3. Średniowiecze. Uczeń:
 - 1) charakteryzuje *ars antiqua* (muzyka sakralna, śpiew melizmatyczny, szkoły klasztorne jako ośrodki kultury muzycznej, powstanie chorału gregoriańskiego, początki wielogłosowości) i *ars nova* (muzyka świecka, dworska, rozwój muzyki instrumentalnej, działalność trubadurów i truverów);

- 2) omawia cechy wybranych form muzycznych (chorał gregoriański, organum, motet, ricercar, rondo, msza i jej stałe części, chanson, caccia, madrygał);
 - 3) wymienia i klasyfikuje średniowieczne instrumenty muzyczne (np. szałamaja, fidel, kornet, krzywula, lira korbowa, rebek, psalterium);
 - 4) zna kompozytorów i teoretyków średniowiecznych (Leoninus, Perotinus, Guillaume de Machault, Philippe de Vitry, Guido d'Arezzo, Piotr z Grudziądza, Wincenty z Kielczy (Kielc), Jan z Jasionnej);
 - 5) wymienia zabytki polskiej muzyki średniowiecznej (Bogurodzica, Gaude Mater Polonia, Oj, chmielu i in.).
 - 6) zna pojęcia: skale modalne, cantus firmus, neумы.
4. Renesans. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę renesansową, jej odniesienia do starożytnych ideałów i wartości;
 - 2) omawia cechy wybranych form muzycznych (madrygał, kanon, pieśń, motet, msza);
 - 3) wymienia i klasyfikuje renesansowe instrumenty muzyczne (lutnia, flety, szpinet, klawikord, viola) oraz wymienia słynnych lutników (rody lutnicze);
 - 4) zna kompozytorów renesansowych (Guillaume Dufay, Orlando di Lasso, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Wacław z Szamotuł, Mikołaj z Radomia, Mikołaj Zieleński, Mikołaj Gomółka, Marcin Leopolita, Mikołaj z Krakowa i in.) i podaje przykłady ich twórczości;
 - 5) charakteryzuje „Złoty wiek muzyki polskiej”;
 - 6) zna pojęcia: tabulatura, polifonia *a cappella*, polichóralność, imitacja, kapela;
5. Barok. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę barokową w kontekście estetyki epoki, uwzględniając:
 - a) styl ornamentalny – nawiązanie do sztuk plastycznych i architektury,
 - b) działalność Cameraty florenckiej i narodziny opery,
 - c) szczyt rozwoju polifonii związany z twórczością J.S. Bacha,
 - d) powstanie systemu dur-moll i nowego rodzaju akompaniamentu (basso continuo),
 - e) concerto – powszechne muzykowanie i związane z nim formy (concerto grosso, muzyka plenerowa);

- 2) omawia cechy wybranych form muzycznych (fuga, preludium, toccata, suita i partita, tańce: menuet, gawot; koncert, concerto grosso, sonata barokowa, uwertura, opera, oratorium, pasja, kantata);
 - 3) wymienia i klasyfikuje barokowe instrumenty muzyczne (klawesyn, organy, skrzypce, altówka, wiolonczela, kontrabas, obój, waltornia, fortepian, flet poprzeczny);
 - 4) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów (Claudio Monteverdi, Johann Sebastian Bach, Georg Friedrich Haendel, Antonio Vivaldi, Arcangelo Corelli, klawesyniści francuscy: Jean Philippe Rameau, François Couperin);
 - 5) omawia polską muzykę barokową i jej reprezentantów (Grzegorz Gerwazy Gorczycki, Bartłomiej Pękiel, Adam Jarzębski, Marcin Mielczewski);
 - 6) zna pojęcia: system dur-moll, polifonia imitacyjna, bas cyfrowany (basso continuo), kontrapunkt, forma ewolucyjna, orkiestra barokowa, improwizacja, forma wariacyjna, ostinato, system równomiernie temperowany, bel canto.
6. Klasycyzm. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki:
 - a) okres przedklasyczny i jego reprezentantów (klawesyniści francuscy, Christoph Willibald Gluck, Luigi Boccherini),
 - b) szkoła mannheimska i jej wpływ na powstanie klasycyzmu,
 - c) opisuje styl gallant,
 - d) związki muzyki z kulturą mieszczańską,
 - e) muzyka salonowa,
 - f) rola teatrów jako ośrodków muzycznych,
 - g) twórczość i działalność klasyków wiedeńskich,
 - h) odmienność późnej twórczości Ludwiga van Beethovena jako prekursora romantyzmu,
 - i) zmiany w cyklu sonatowym dokonane przez L. van Beethovena i ich przykłady;
 - 2) omawia cechy wybranych form muzycznych:
 - a) części cyklu sonatowego (w tym allegro sonatowe),
 - b) formy oparte na cyklu sonatowym: sonata klasyczna, symfonia, koncert solowy, muzyka kameralna np. kwartet smyczkowy,
 - c) wariacje,
 - d) rondo,

- e) XVIII-wieczna muzyka rozrywkowa i jej formy: serenada, divertimento;
 - 3) wymienia i klasyfikuje klasycystyczne instrumenty muzyczne (instrumenty orkiestry symfonicznej, skład kwartetu smyczkowego i różnych zespołów kameralnych);
 - 4) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów (Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven);
 - 5) omawia polską muzykę epoki klasycyzmu (pieśń patriotyczna, polonez, śpiewogra, wodewil) i jej reprezentantów (Karol Kurpiński, Józef Elsner, Mikołaj Kleofas Ogiński, Jan Stefani, Maciej Kamieński);
 - 6) zna pojęcia: styl galant, homofonia, klasycy wiedeńscy, elementy allegro sonatowego (dualizm tematyczny, ekspozycja, przetworzenie, reprzyza), kadencja wirtuozowska, elementy rondo (refren, kuplety).
7. Romantyzm. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę romantyczną w kontekście estetyki epoki:
 - a) rozumie związki muzyki Ludwiga van Beethovena z początkami romantyzmu,
 - b) opisuje styl brillant,
 - c) wymienia charakterystyczne cechy romantyzmu (uczuciowość, elementy narodowe i ludowe, wirtuozeria (wirtuozi, np. Niccolo Paganini, Fryderyk Chopin, Ferenc Liszt, Henryk Wieniawski i in.),
 - d) dostrzega wątki narodowe w muzyce,
 - e) omawia rozwój muzykowania domowego,
 - f) opisuje orkiestrę symfoniczną w romantyzmie (powiększenie składu, szczególnie u H. Berlioza i G. Mahlera, rola dyrygenta);
 - 2) omawia cechy wybranych form muzycznych:
 - a) wielkie (sonata, symfonia, opera, dramat muzyczny, poemat symfoniczny, koncert),
 - b) małe (liryka instrumentalna: pieśń bez słów, scherzo, nokturn, preludium, etiuda, bagatela, impromptu, moment musical, rapsodia, fantazja, ballada i in.), pieśń, rondo klasyczne a rondo romantyczne;
 - 3) wymienia i klasyfikuje romantyczne instrumenty muzyczne: fortepian, pianino, gitara, instrumenty smyczkowe (skrzypce, altówka, wiolonczela, kontrabas), saksofon;
 - 4) wymienia kompozytorów romantycznych i charakteryzuje ich twórczość: Franz Schubert, Hector Berlioz, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Robert Schumann,

Ferenc Liszt, Gioacchino Rossini, Giuseppe Verdi, Richard Wagner, Giacomo Puccini i późny romantyzm: Johann Brahms, Piotr Czajkowski, Gustav Mahler;

- 5) omawia szkoły narodowe: niemiecka (Carl Maria von Weber i Richard Wagner), czeska (Bedřich Smetana i Antonín Dvořák), polska (Stanisław Moniuszko, Fryderyk Chopin i Zygmunt Noskowski), rosyjska (Potężna Gromadka, a w niej przede wszystkim: Modest Musorgski, Aleksander Borodin i Nikołaj Rimski-Korsakow), hiszpańska (Isaac Albéniz, Enrique Granados), francuska (César Franck), w Skandynawii: norweska (Edvard Hagerup Grieg) i fińska (Jan Sibelius);
- 6) charakteryzuje polską muzykę romantyczną i jej reprezentantów (Fryderyk Chopin, Henryk Wieniawski, Stanisław Moniuszko, Ignacy Jan Paderewski, Zygmunt Noskowski);
- 7) zna pojęcia: kantylena, tempo rubato, transkrypcja fortepianowa, wirtuoz, uwertura koncertowa, muzyka programowa, leitmotiv, szkoła narodowa, instrumentacja.

8. Muzyka XX i XXI wieku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki – wymienia i opisuje wybrane style i kierunki muzyki XX w.: impresjonizm, ekspresjonizm, dodekafonia (serializm), punktualizm, muzyka neostylistyczna (neobarok, neoklasycyzm), nawiązania do jazzu, folklorizm, witalizm, aleatoryzm, sonoryzm, muzyka elektroakustyczna, muzyka konkretna;
- 2) omawia cechy wybranych form muzycznych charakterystycznych dla muzyki XX wieku;
- 3) wymienia środki wykonawcze muzyki XX wieku i opisuje: fortepian preparowany, fale Martenota, taśma magnetofonowa, instrumenty elektroakustyczne i elektroniczne;
- 4) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów: Claude Debussy, Maurice Ravel, Aleksander Skriabin, Arnold Schönberg, Siergiej Prokofiew, Igor Strawiński, Béla Bartók, Siergiej Rachmaninow, Dymitr Szostakowicz, Manuel de Falla, George Gershwin, John Cage i in.;
- 5) omawia polską muzykę XX wieku i jej twórców dokonując klasyfikacji zgodnie ze stylami i kierunkami – kompozytorzy Młodej Polski, Karol Szymanowski, Mieczysław Karłowicz, Witold Lutosławski, Grażyna Bacewicz, Henryk Mikołaj Górecki, Wojciech Kilar, Krzysztof Penderecki i in.;

6) zna pojęcia: skala całotonowa, atonalność, technika dwunastotonowa (dodekafonia), seria, polirytmia, polimetria, politonalność, klaster.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

- 1) zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;
- 2) nazywa i porządkuje główne nurty, gatunki i style muzyczne, wskazuje formy wypowiedzi artystycznej spoza tradycyjnej klasyfikacji uzasadniając swoją wypowiedź;
- 3) zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki;
- 4) dokonuje analizy percepcyjnej uwzględniając:
 - a) elementy muzyki,
 - b) podstawowe techniki kompozytorskie,
 - c) cechy stylów muzycznych,
 - d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,
 - e) funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna i in.
- 5) rozpoznaje cechy stylistyczne utworu reprezentującego określoną epokę muzyczną;
- 6) potrafi odnaleźć konotacje między dziełami dawnymi a współczesnymi: np.
 - śpiew gregoriański – zespół *Gregorian*,
 - H. Purcell *Dydona i Eneasz* (basso ostinato) – Elton John *Sorry, Seems to be the Hardest word*,
 - J. Pachelbel *Kanon D-dur* – Coolio *C U When You Get There*,
 - J. S. Bach *Preludium C-dur* (DWK) - Ch. Gounod *Ave Maria*,
 - J. S. Bach *Aria na strunie G z III Suity Orkiestrowej G-dur* – Procol Harum *A Whiter Shade of Pale*,
 - *Brahms III Symfonia F-dur* – Carlos Santana *Love of my Life*,
 - R. Wagner *Tristan i Izolda* (leitmotiv) – J. Williams *Marsz Imperialny z sagi Gwiezdne wojny*,
 - S. Rachmaninow *II część z II Koncertu fortepianowego c-moll op. 18* – Celine Dion *All by Myself*,
 - S. Prokofiew *Suita Porucznik Kije* – Sting *Russians*.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

- 1) wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata itp.) i/lub pisemnej (np. esej, referat itp.) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;
- 2) przybliży twórczość i działalność przedstawicieli różnych obszarów kultury muzycznej, np. dyrygent, leader zespołu, koncertmistrz, reżyser spektaklu muzyczno-teatralnego, kompozytor, wykonawca, wirtuoz, primadonna, primabalerina, performer, klezmer, muzykant, pieśniarz itp.;
- 3) interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne;
- 4) formułuje logiczną wypowiedź na temat dzieł, form, gatunków, stylów, technik i twórców muzycznych, uwzględniając zależności między nimi w kontekście: genezy, przeobrażeń, porównań.

Warunki i sposób realizacji

Realizacja przedmiotu historia muzyki wymaga uwzględnienia następujących warunków:

1. uwzględnienia wszystkich trzech celów głównych niniejszej podstawy w sposób łączny, równoległy, traktując jako wzajemnie się uzupełniające i przenikające;
2. stałego motywowania i zachęcania do podejmowania wysiłku uczenia się i samodzielnego zdobywania wiedzy;
3. budowania umiejętności wypowiedzania się w formie ustnej i pisemnej, jako sposobu komunikowania i dzielenia się wiedzą oraz jako formy sprawdzania wiadomości i umiejętności ucznia;
4. odpowiedniego doboru programu nauczania i strategii edukacyjnej, właściwej dla poziomu zdolności, umiejętności, wiadomości i preferencji uczniów.

Punktem wyjścia do rozumienia materiału dydaktycznego omawianego na lekcji jest zachęcanie uczniów do społecznego uczenia się – spotkań w grupach roboczych, dyskusyjnych, współtworzenia projektów edukacyjnych.